

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
ARXEOLOGİYA VƏ ETNOQRAFIYA İNSTİTUTU

AZƏRBAYCANDA
ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR
2015-2016

Bakı–2017

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В
АЗЕРБАЙДЖАНЕ
2015-2016

Баку–2017

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF AZERBAIJAN
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY

ARCHAEOLOGICAL
RESEARCHES IN
AZERBAIJAN
2015-2016

Baku–2017

Məsul redaktor:

M.N.RƏHİMOVA

tarix üzrə elmlər doktoru, professor

Redaksiya heyəti:

T.Ə.Bünyadov

AMEA-nın həqiqi üzvü

İ.A.Babayev

AMEA-nın müxbir üzvü

AZƏRBAYCANDA ARXEOLoji TƏDQİQATLAR – 2015-2016.

Bakı, 2017,- 496 səh.

ISBN 978-9952-473-05-6

AZ1143, Bakı şəhəri

Hüseyn Cavid prospekti, 115

Tel.: +(994)12 4393649

Internet səhifə: www.arxeologiya.az

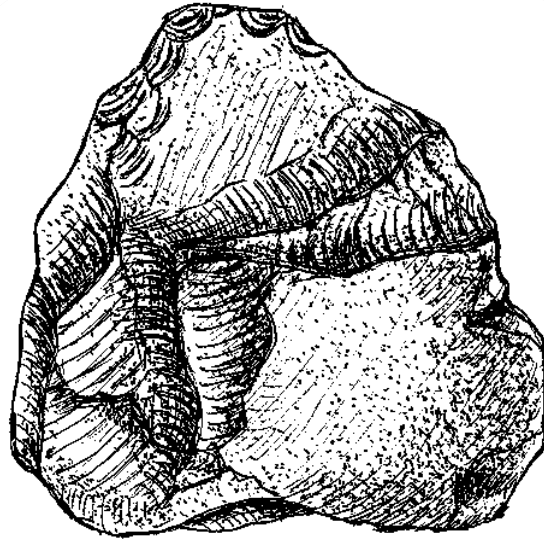
E-mail: info@arxeologiya.az

© Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, 2017

HESABAT

2015–2016

GÖYTƏPƏ QƏDİM YAŞAYIŞ YERİNDƏ ARXEOLoji TƏDQİQATLAR

Tovuz rayonu

F.E.Quliyev, P.P.Qasimov, V.Ə.Ələkbərov, Ş.A.Səlimbəyov, Y.V.Məmmədəov

GİRİŞ

Tovuz rayonu ərazisində arxeoloji qazıntılar 2008-ci ildən başlayaraq, kompleks şəkildə konkret elmi problem üzərində bir neçə mərhələdən ibarət olmuş Azərbaycan, Yaponiya və Fransa arxeoloqlarının müştərək araşdırmalarını əks etdirir. Bölgədə olan bir neçə qədim yaşayış yerləri qazılaraq öyrənilməsi nəticəsində qədim dövrün müxtəlif mərhələlərinin mövcudluğunu uzə çıxarmış və ümumən regionda gedən proseslərə aydınlıq gətirməyə şərait yaratmışdır. Göytəpə, Hacıəlləmhanlı və Menteş qədim yaşayış yerlərində, o cümlədən son tunc dövrünə aid Topdağdağan nekropolunda aparılan arxeoloji qazıntılar nəticəsində əldə olunmuş maddi-mədəniyyət nümunələrinin təhlili və onların laborator analizləri, ölkəmizin ən qədim dövrünün problemlərinin öyrənilməsi baxımından yeni elmi informasiyaları üzə çıxarmışdır.

2014-ci ildə Hacıəlləmhanlı və Menteş qədim yaşayış yerlərində çöl-tədqiqat işləri yekunlaşmış və 2015 və 2016-cı illərdə arxeoloji qazıntı işləri Göytəpə qədim yaşayış yerində davam etdirilmişdir. Qazıntı işləri əvvəlki illərdə aparılmış 1A (1A1-1A2) və 4B kvadratlarında davam etdirildi.

Cənubi Qafqazın neolit dövrünün bütün atributlarını özündə əks etdirən Göytəpə neolit dövrü abidəsində arxeoloji tədqiqatlar artıq 9 ildir ki, davam edir. Bu müddət ərzində qədim yaşayış yerinin memarlığı və təsərrüfat həyatı hərtərəfli öyrənilmişdir. 11 metr mədəni təbəqəyə, 14 tikili horizontuna malik abidədə 300-350 il yaşayışın davam etməsi, bu müddət ərzində baş vermiş yaşam tərzinin dərinəndən araşdırılmasına, Azərbaycanın və bütövlükdə Cənubi Qafqazın neolit dövrü problemlərinin geniş kontekstdə işıqlandırılmasına imkan verir.

Ş. 1. 1A Kvadratının ümumi görünüşü.

Göytəpədə aparılan arxeoloji qazıntı işləri 1000 m² ərazidə 10x10 metr ölçüdə 10 kvadratda, təpənin üst hissəsindən maili istiqamətə cənubdan şimala, təpənin ətəklərinə doğru aparılmış, tikinti horizontları da məhz bu qaydada müəyyən edilmişdir. 2015-2016-cı illərdə aparılan tədqiqatlarda isə, məqsəd 1A və 4B kvadratlarında aşağı horizontları üzə çıxarmaq, abidənin daha qədim təbəqələrinin bütün xarakterik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməklə, bu horizontlarla eyni səviyyədə olan digər tikinti horizontlarının müqayisələrini aparmaqdan və onlar arasındakı uyğunluqları və fərqlilikləri aşkara çıxarmaqdan ibarət olmuşdur.

ÇÖL-TƏDQİQATLARI

1A Kvadratı. Əvvəlki illərdə təpənin üst hissəsində qazılmış 1A (1A1-1A2) kvadratının qazıntıları davam etdirilmiş, 3-cü tikili səviyyəsindən (bina tikililəri) aşağı qatlarda yerləşən tikili qalıqları (horizontları) aşkara çıxarılmış və digər kvadratlarda eyni səviyyələrdə aşkar edilən bina evlərinin qalıqlarının nümunələri ilə müqayisələr aparılmışdır. Həmçinin tikililər arasındakı fəaliyyət əlaqələrini müəyyən edilməsinə cəhd edilmişdir. Binaların istifadə funksiyalarına aydınlıq gətirilməsi ilə bağlı maraqlı fikirlər əldə olunmuşdur.

Qazıntıların ilkin mərhələsində 1-ci və 2-ci tikili səviyyələrinin bina qalıqları götürüldükdən sonra 3-cü tikili səviyyələrinin bina qalıqları üzərində işlər davam etdirilmişdir. Onu da qeyd edək ki, əvvəlki illərdə 3-cü tikili səviyyələrinin bina tikililərinin üzəri açılmış, lakin sonadək qazılaraq öyrənilməmişdir. Buna səbəb 1A1 kvadratının həmin tikili səviyyəsində sıx şəkildə gildən hörülmüş dairəvi təsərrüfat quyularının çoxluq təşkil etməsi olmuşdur. Tədqiqatlar zamanı onların içərisinin torpağı yığılaraq paleobotanik analizlərə cəlb olundu. Həmişə olduğu kimi bu kvadratda da 3-cü tikili səviyyələrinə aid dairəvi binalar bir-birinə arakəsmə divarlarla birləşərək həyətyanı sahəni əmələ gətirirdi (**§. 1,**).

Belə ki, kvadratın şimal-qərb qurtaracağında yerləşən, 1-ci lokus adlandırılan dairəvi tikili 61 sm dərinlikdən başlayır, diametri qərbdən-şərqə 2,30 m, şimaldan-cənuba isə 2,20 m olub, qərb divarının hündürlüyü 0,77 m, cənub və şərq hissələrinin hündürlüyü isə, 1 m-ə yaxın olmuşdur. Bina tikilisinin aşağı hissəsində kərpicdən olan dairəvi hörgünün yuxarisına doğru yeni bir kərpic layının inşası qeydə alınmışdır. Bu tikili ilk baxışda iki cərgədən ibarət tikinti üslubunu xatırlatsa da, binanın təsərrüfat əhəmiyyətini nəzərə alaraq, 2-ci cərgənin ona dayaq məqsədilə tikilməsi fikrini irəli sürmək olar. Onu da qeyd edək ki, tikilinin onunla eyni səviyyədə aşkar edilən kərpic hörgüsünün aşağıya doğru, yəni 4-cü tikili səviyyəsində davam etməsi onu göstərir ki, bu bina hər iki yaşayış mərhələsində istifadə edilmişdir. Binanın əsas hündürlüyünü əks etdirən tikili hər tərəfdən içəriyə doğru əyilmişdir. Maraqlı cəhət ondan ibarətdir ki, binanın şərq hissəsində 70 sm enində kərpiclərlə arakəsmələr şəklində qapı yeri müəyyən edilmişdir (**§. 2**).

1A1 kvadratının III səviyyəsinə aid digər bina, "lokus 2" adlandırdığımız dairəvi tikili yuxarıda qeyd etdiyimiz bina ilə 1,76 sm uzunluğunda arakəsmə divarla birləşir. Tikilinin diametri şimaldan-cənuba 1,80 m, qərbdən-şərqə doğru 2 m olub, 1,09 m dərinlikdən başlayır və davam etməkdədir. Tikilini lokus 1-dən fərqləndirən cəhət onun azacıq cənuba doğru meyilli olmasıdır. Onun şərq divarına yaxın həyətyanı sahəsində çoxlu sayda sümükdən hazırlanmış təsərrüfat alətləri səpələnmiş şəkildə aşkar edilmişdir (**§.3-a,b,c**).

1AII kvadratına aid nömrələnməsi "lokus 5" olan digər tikilinin isə diametri qərbdən-şərqə 2,04 m, şimaldan-cənuba 2,03 m olub, 1,30 m dərinlikdən başlayır və 4-cü tikili səviyyəsinə doğru davam etməkdədir. Burada lokus 3 adlandırdığımız 1A II kvadratının həyətyanı sahənin şərq hissəsi boyunca 2 cərgədən ibarət arakəsmə divar (lokus 5-ə birləşir) 2A kvadratını 4 -cü səviyyəyə aid tikilisi ilə birləşir (**§. 4-a**).

Qazıntılar zamanı 1AI kvadratının 3-cü lokusuna aid gildən hörülmüş təsərrüfat quyularının arasında (qərb hissəsində) 2 ədəd gildən hazırlanmış qadın fiquru aşkar edilmişdir. 1,42 m dərinlikdə 3-cü tikili səviyyəsinə aid həyətyanı sahəsində həmin hissə qazılaraq götürüldükdən sonra bozuntul-qara rəngli küllü torpaqla müşayət olunan daşlarla əhatələnmiş olduqca geniş ərazini əhatə edən ocaq yeri aşkar edilmişdir. (**§.5 a,b,c**).

"1A2" nömrələdiyimiz kvadratın 12-ci lokusunun içərisində keramika məmulatları, obsidiandan xırda alətlər və sümükdən alətlər aşkar edilmişdir. Bununla bərabər şərq divarına yaxın hissədə kərpic qalıqları torpaqdan təmizləndi. Belə vəziyyət həmin divardan uqun nəticəsində qalıqların buraya düşməsinə göstərir. Locus 12 ilə lokus 4 arasındakı arakəsmə divar 99AII kvadratında onunla eyni, yəni 2-ci səviyyədə yerləşən dairəvi tikilini birləşdirərək həyətyanı sahəni əmələ gətirir.

1A2 kvadratının 3-cü səviyyəsinə aid 6-cı lokusda cənub hissəsində bir cərgədən ibarət arakəsmə divar və şimaldan iki cərgədən olan arakəsmə divar qərbə doğru genişlənərək dairəvi binalarla birləşir. Həyətyanı sahəni əmələ gətirən bu hissədə iri dən daşı, çoxlu sayda uçmuş kərpic qalıqları tapılmışdır.

1A1 kvadratının 10-cu lokus adlandırdığımız həyətyanı hissələrinin cənub qurtaracağından mərkəzə doğru 1,65 m dərinlikdə, 4-cü horizontun başlanğıcında kül qatına rast gəlini. Bir neçə yanıq keramika fraqmentinin tapılması buranın açıq havada keramika bişirmək üçün yer olduğunu istifadə edilməsi fikrini irəli sürməyə imkan verir (**§. 6. a,b,c**).

I. 4BI kvadratının qazıntı sahəsi

Kvadratın şimal hissəsi əvvəlki qazıntı illərində tədqiq edilmiş, 6-cı, 7-ci və 8-ci tikili horizontları aşkara çıxarılaraq geniş miqyasda araşdırılmışdır. Bundan sonra, burada qazıntı işləri dayandırılmış və digər tikili horizontları kvadratın cənub hissəsində, təpənin ətəyində araşdırılmışdır.

ş. 2. İki cərgəli hörgü.

ş. 3. Dairəvi tikili və həyətyanı ərazisi.

ş. 3, a. Binanın həyətyanı ərazisində *insitu* vəziyyətində aşkar olunmuş arxeoloji materiallar.

ş. 3, b. Obsidiandan ülgüc, toxa və sümükdən olan digət alətlər.

ş. 3, c. Divarın önündə sümükdən bizlər və toxa.

ş. 4. Dairəvi binaya bitişik düzbucaqlı tikili və 2 cərgəli divar.

ş. 4, a. Lokus 5 nömrələnmiş binanın döşəməsi.

ş. 5. İstehsal ocağında aşkar olunmuş qadın fiquru (küllü torpaq, təsərrüfat anbarları və ocaq yeri).

ş. 5, b. Toqpaqdan təmizlənmiş istehsal ocağı.

ş. 5, a. Baş hissəsi sındırılmış qadın fiquru.

Ş. 5, c. Təsərrüfat anbarlarının ətrafında tapılmış əmək alətləri.

Ş. 6, a.

Ş. 6, b.

Ş. 6. Həyətyanı sahənin üzərində olmuş örtüyün saxlanması üçün dirək yeri.

Ş. 6, c.

Bina tikilişinin həyət tərəfindən ətəyində aşkar olunmuş daşdan baltalar və heyvan sümüyündən alətlər.

Cari ildə tədqiqatlar zamanı kvadratin şimal hissəsində əvvəlki tikinti səviyyələrinin qalıqları qazılaraq götürülmüş, 9-cu tikinti səviyyəsindən başlayaraq qazıntılar aşağı qatlaradək davam etmişdir.

9-cu tikinti mərhələsinin arxeoloji qazıntıları. Əvvəlki qazıntı mövsümlərində bu tikinti mərhələsinə aid tikili qalıqlarının yalnız üst hissəsi təmizlənmiş və tikili səviyyəsinin başlanğıc hissəsində tədqiqatlar dayandırılmışdır. Cari ildə araşdırmalar zamanı kvadratin cənub küncündə dairəvi tikilini xatırladan, bir hissəsi də 4AII kvadratına doğru davam edən struktur və bu tikiliyə bitişik cənub-qərb küncünədək davam edən əyri xətlə divar torpaqdan təmizlənmişdir. Bu divar xarici sərhəd rolunu oynayır. Həmçinin 9-cu tikinti səviyyəsindən bu ərazinin bir neçə fəaliyyət sahəsində istifadə edilməsini göstərən çoxlu sayda artefakt da tapılmışdır. Divarın qərb tərəfində dairəvi tikili ilə birləşən ərazidə çay daşları ilə əhatələnmiş dairəvi formalı ocaq yeri aşkar edilmişdir (**ş. 7**).

Kvadratin qərb küncündə də, 8-ci tikinti mərhələsinin düz altında isə, geniş bir ərazini əhatə edən, çoxlu miqdarda iri çay daşları ilə müşayiət olunan ocaq yerinə rast gəlinir. Daha dərinə düşdükcə, 10-cu tikinti qatının üst hissəsindən başlayaraq qeyd edilən ocaq yerinin uzun müddət davamlı olaraq istifadə edilməsinin şahidi oluruq. Belə ki, kül, iri və xırda ölçülü kömür qalıqları 9-cu tikinti mərhələsinin ən aşağı hissəsindən başlamış, yuxarıya doğru 8-ci tikinti mərhələsinin başlanğıcınadək davam etmişdir. Buradan tapılan çoxlu sayda keramika nümunələri, obsidiandan hazırlanmış kəsici alətlər və heyvan sümüklərinin qalıqları bu ərazinin qida hazırlamaq fəaliyyətləri üçün istifadə edilməsi ehtimalını ortaya qoyur.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz cənub küncündə böyük ölçülü ocaq yerinə parallel və onunla eyni səviyyədə yerləşən dairəvi strukturun içərisində bir-birinə çox yaxın məsafədə yerləşən gildən hörülmüş, oval formalı təsərrüfat və yaxud qida anbarları da nəzərə çarpır (**ş. 8**).

Bu anbarlar daha öncə üst qatlarda rast gəlinən təsərrüfat anbarlarından ölçülərinə və formalarına görə tamamilə fərqlənir (kontekst 01-03, 22, 24). Qeyd etmək lazımdır ki, bu tip qida anbarları Göytəpədə adətən dairəvi tikililərin bayır hissələrində yerləşmişdir. Lakin bu tikinti mərhələsində dairəvi tikilinin içərisində sıx miqdarda rast gəlinən təsərrüfat anbarlarına nadir hallarda təsadüf olunur. Həmin anbarların gələcəkdə analiz olunaraq öyrənilməsi üçün içərisinin torpağı qazılmamış olaraq saxlanılmışdır. Bundan əlavə, xarici sərhəd kimi fəaliyyət göstərən divarın qərb ərazilərində qalınlığı 15 sm ilə 20 sm arasında yerləşən, bir neçə qatdan ibarət gil qatlarına və gil topalarına da rast gəlinir. Fikrimizcə, təsərrüfat anbarlarını və digər strukturları formalaşdırmaq üçün tələb olunan gil bu ərazidə hazırlanmışdır. Dəfələrlə gilin hazırlanması prosesində bu ərazidə gil yığını bərkilərək qat əmələ gətirmişdir (**ş. 9**).

2 sayılı divara bitişik şərq tərəfdə gil ilə suvanmış, üst hissədən dibədək getdikcə daralaraq dirək yeri də aşkar edilmişdir. Çuxurun yuxarısında dirəyi bərkitmək məqsədilə iki ədəd iri daş parçaları qoyulmuşdur.

9-cu tikinti səviyyəsi ilə 10-cu tikinti səviyyəsini 15 sm qalınlığında kül qarışıqlı torpaq qatı ayırır.

10-cu tikinti mərhələsinin arxeoloji qazıntıları. Qazıntının aparıldığı hissədə bu tikinti mərhələsinin strukturları yalnız bir neçə qıxıntı divarlardan ibarətdir (5-ci divar). Lakin bu tikinti mərhələsindən çoxlu sayda maraqlı və istisna materiallar da aşkarlanmışdır. Bu tapıntılar sırasında gildən hazırlanmış təsərrüfat quyuları, obsidiandan hazırlanmış kəsiciləri, sümükdən hazırlanmış alətləri, dən daşı və daşdan hazırlanmış müxtəlif alətləri qeyd edə bilərik. İlk növbədə, buradan tapılmış təsərrüfat quyularına nəzər yetirdikdə görürük ki, onlar ölçülərinə görə özündən əvvəlki qatların təsərrüfat anbarlarından kiçik olması ilə fərqlənir (ümumiyyətlə, aşağı qatlarda anbarların ölçülərinin daha kiçik olmasının şahidi oluruq) (**ş. 10**). Bu tikinti səviyyəsindən aşkar edilən ən maraqlı tapıntılar sırasında Göytəpənin 10-cu tikinti mərhələsinin radiokarbon analizlərinin nəticələrində qeyd olunduğu kimi, e.ə. 5650-5500-cü illərdə, Göytəpədə yaşayışın ən erkən çağlarında, Cənubi Qafqazda və Yaxın Şərqdə erkən əkinçilik mədəniyyətinin əsas göstəricisi sayılan, heyvanın çənə sümüyünə obsidiandan qoparılmış kəsici qəlpələrin bitumla bərkidilməsi yolu ilə düzəldilmiş, dəstəyi olan və təsərrüfat anbarlarının yanında yerləşən orağı göstərə bilərik (**ş. 11**). Bu cür tapıntıya abidənin nisbətən üst qatlarında da rast gəlinmişdir. Lakin 10-cu tikinti mərhələsindən aşkar edilmiş oraqdan fərqli olaraq, üst qatdan tapılmış oraq iri buynuzlu heyvanın çənə sümüyünə bitumla çaxmaq daşından olan kəsici qəlpələr bərkidilmişdir.

Keramika məmulatı. 2015-ci ilin qazıntı mövsümündə 4BI kvadratının 8-ci tikinti mərhələsinin qalıqlarının təmizlənməsi zamanı aşkarlanmış keramika fragmentləri və 9-cu tikinti mərhələsinin bütün keramika fragmentləri tədqiqata cəlb olunmuşdur. Keramika fragmentləri cəmi 114 ədəd olub, 23-ü ağız, 5-i oturaq, 86-sı divar hissəlidir. Ağız fragmentlərinin diametrləri 7-24 sm, oturaqların diametri 9-18 sm, divarlarının qalınlıqları isə 0,6-1,3 sm arasında dəyişir.

Məlum olduğu kimi, Göytəpənin keramika məmulatı 6 qrupa bölünür və bu bölgü Göytəpənin timsalında Cənubi Qafqazın neolit dövrü keramikasının bölgüsü kimi qəbul edilmişdir. I qrupa anqoblu, boyalı və cilalı qablar; II qrupa bəzəksiz, sadə qablar; III qrupa səthləri sığallanmış qablar; IV qrupa qabartma bəzəkli qablar; V qrupa bitumlu qablar; VI qrupa basma (impressiv) naxışlı qablar aiddir.

8-ci və 9-cu tikinti mərhələsindən aşkar edilmiş keramikalar yalnız I, II, və IV qrupa məxsus nümunələrdir. Göytəpənin yuxarı təbəqələrindən aşkar edilmiş digər qruplara aid keramika məmulatına bu tikinti təbəqələrində rast gəlinməmişdir.

Ş. 7. 9-cu tikinti mərhələsinin ümumi görünüşü.

Ş. 8. Ocaq yeri və oval formalı təsərrüfat anbarları.

Ş. 9. Qat əmələ gətirmiş gil yığını.

Ş. 10. Kərpicdən tikilmiş evlərin divar qalıqları və istehsal ocağı.

Hər iki tikinti mərhələsində I qrupa aid saxsıların böyük əksəriyyəti bitki tərkibli. Əksər fraqmentlərdə rast gəlinən qeyri-üzvi maddələr keramikaların gilinin tərkibinə əlavə edilməmiş, onlar gilin tərkibinə təbii şəkildə qatılmışdır. Bu qrupa daxil olanların səthlərinin rəngi krem, qırmızımtıl-qəhvəyi, en kəsiklərinin rəngi krem, boz və bozumontul-qaradır. Daha çox qabların hər iki tərəfi və yaxud iki tərəfdən biri qırmızı və qırmızımtıl-qəhvəyi rəngli boya ilə boyanmışdır. Anqoblu və zəif cilalı nümunələrə də rast gəlinir. Görünüşcə orta və yaxşı keyfiyyətlidir. Orta və yüksək dərəcəli istilik verən ocaqda bişirilmişdir. Bəzi nümunələrdə qabların lent üsulu (bad üsulu) ilə formalaşdırılmasını göstərən izlərə də təsadüf edilmişdir. Qabların ağız hissələrinin formasına əsasən deyə bilərik ki, onların çox az hissəsi kasa tiplidir. Digərləri küpə tipli qablardır. Üzərilərdəki izlərə söykənərək deyə bilərik ki, onlar mahiyyət etibarilə süfrə təyinatlı və qida saxlamaq üçün istifadə edilən qablardır.

Araşdırılan tikinti mərhələlərində aşkar edilmiş II qrupa daxil olan saxsılar daha çox qeyri-üzvi tərkibli olub, bəzi nümunələrdə bitki tərkibli. Səthlərinin rəngi krem, boz, en kəsiklərinin rəngi boz və bozumontul-kremdir. Görünüşcə kobud və orta keyfiyyətlidir. Orta və yüksək dərəcəli istilik verən ocaqda bişirilmişdir. Qabların böyük əksəriyyəti lent üsulu (bad üsulu) ilə formalaşdırılmışdır. Fraqmentlərin ağız hissələrinin formasına əsasən onların daralan ağızlı, küpə tipli qablar olmasını söyləmək mümkündür. Səthlərindəki izlərə əsasən onların daha çox yemək bişirmə və qida saxlamaq üçün istifadə olunması ehtimalını irəli sürmək olar. II qrupda rast gəlinmiş, hər iki tikinti mərhələsində aşkar edilən oturmaq fraqmentlərində yuxarı təbəqələrdə rast gəlinən həsir izləri müşahidə edilməmişdir. Onların formalaşdırılması zamanı lövhə texnologiyası tətbiq olunmuşdur.

Ş. 11. Heyvanın çənə sümüyünə obsidiandan qoparılmış kəsici qəlpələrin bitumla bərkidilməsi yolu ilə düzəldilmiş oraq.

IV qrupa aid fraqmentlər 3 ədəd olub, 1 ədədi 8-ci, 2-si isə 9-cu tikinti mərhələsindən tapılmışdır. Bütün tikinti mərhələlərində olduğu kimi, bu mərhələlərdə də gilin tərkibi qeyri-üzvi maddələrdən ibarətdir. Səthlərinin rəngi krem, boz və qara, en kəsiklərinin rəngi krem və bozdur. Qabların xarici səthlərində, ağız hissəsi boyunca oval və yumru formalı yapma dekorlar tətbiq edilmişdir. Görünüşcə kobud keyfiyyətlidir. Orta və yüksək dərəcəli temperaturda bişirilmişdir. Qablar əsasən lent üsulu ilə düzəldilmiş və daralan ağızlı, küpə tiplidir. Səthlərindəki hiszləri onu deməyə əsas verir ki, bu qablar sırf yemək bişirmək üçün istifadə olunmuşdur.

GÖYTƏPƏ YAŞAYIŞ YERİNDƏ AŞKAR EDİLMİŞ SON TUNC DÖVRÜNÜN TORPAQ QƏBİRLƏRİ

Tovuz arxeoloji ekspedisiyası tərəfindən Tovuz rayonu ərazisindəki Göytəpə neolit dövrü məskəninə 2015-ci ilin çöl-tədqiqat mövsümündə aparılan araşdırmalar zamanı, Son Tunc dövrünə aid torpaq qəbirlər aşkar edildi (tablo I, şəkil 1). Qeyd edək ki, əvvəlki illərdə aparılmış tədqiqatlar zamanı da məskənin müxtəlif qatlarında son tunc dövrünə aid torpaq qəbirlər aşkar edilmişdir.

Araşdırma və qeydiyyatı üçün aşkar edilmiş 2 torpaq qəbir müvafiq olaraq nömrələndirildilər.

1 saylı torpaq qəbiri. Qəbir Göytəpə neolit məskəninin 4-cü tikili səviyyəsinin başlanğıcında, 1AI kvadratının 11 saylı lokusunda həyətə sahədə aşkar edilib. Torpaq qəbirin qərb tərəfi iri çay daşları ilə əhatələnmiş qazıntı keçməsi ilə məhdudlaşdı. 1 saylı torpaq qəbirin ortasında xüsusi vəziyyətdə qoyulmuş ölünün skeleti, onun başı altında bir, onun yanında ikinci saxsı məmulat, başı altındakı saxsı məmulatın şimal tərəfində ona bitişik kiçik ölçülü heyvan qalıqları (tısbağa çanağı və naməlum heyvanın sümükləri), həmçinin, tuncdan saç sancağı qalığı, dizlərdən bükülü ayaqlarının altı yanında bütöv bir saxsı və qəbirin qərb hüdudunu təşkil edən qazıntı keçməsinin divarında aşkar görünən iri saxsı məmulatı (nehrə) var idi. Skeletin dizlərdən bükülü ayaqları yanındakı bütöv bir saxsı məmulatın altında digər saxsı məmulatın ağızadək və gövdə hissəsinin böyük bir yarısını təşkil edən fraqmenti yerləşdirilmişdi (tablo I, şəkil 4).

Skeletin kəlləsinin üzərindən (1.17 m) və qəbirin ən dərin yerindən (nehrənin dibinin durduğu yer 1.425 m) götürülmüş ölçülərin fərqi qəbir "qatının" ($1.425 - 1.17 =$) 0.255 m qalınlığında olmasını və təqribən 1.43 m-ə yaxın dərinlikdə qazıldığını göstərir. Qəbir şimal-qərbdən cənub-şərq istiqaməti üzrə idi. Qəbirin uzunluğu 1.6 m, eni 0.90 m-dir. Qəbir düzgün olmayan ellips formasında idi.

Nivelir ölçüləri:

(25 avqust 2015-ci il tarixi üçün R (*) = 0.75 m)

- 1) Kəlləyə bitişik şimal-qərb istiqamətdə ən dərin nöqtə-[R (*) 0.75–2.14=] 1.39 m
- 2) Kəllənin başı altındakı qabın üstü-[R (*) 0.75–2.07=] 1.32 m
- 3) Kəllənin ən hündür nöqtəsi-[R (*) 0.75–1.92=] 1.17 m
- 4) Ayaq tərəfdəki qabın üstü-[R (*) 0.75–2.02=] 1.27 m
- 5) Sağ ayağının barmaqları-[R (*) 0.75–2.12=] 1.37 m
- 6) Çanağın sağ hissəsi-[R (*) 0.75–2.11=] 1.36 m

(27 avqust 2015-ci il tarixi üçün R (*) = 0.75 m)

- 1) Kəllənin başı altındakı iki dəstəli küpün dibinin altı-[R (*) 0.75–2.165=] 1.415 m
- 2) Nehrənin altlığının durduğu yer-[R (*) 0.75–2.175=] 1.425 m
- 3) Skeletin ayaq tuşundakı küpə və onun altındakı iri kupə fraqmentinin qalığının durduğu yer-[R (*) 0.75–2.15=] 1.4 m
- 4) Kəllənin başı yanındakı küpənin durduğu yer-[R (*) 0.75–2.16=] 1.41 m

Qəbirdəki sol çiyini üzərində uzadılmış skeletin (tablo I, şəkil 2-5) başı şimal-qərbə, üzü şimal-şərqə, şimal istiqamətdə olan dizlərindən bükülü ayaqları cənub-şərqə istiqamətlənmişdi. Görünür, qollarına adorativ qaydada qoyulması planlaşdırılmışdı. Amma üstə olan sağ qolu tam adorasiya pozasına uyğun deyildi və aşağıda qalmış sol qolla eyni səviyyə hüdudundan irəli çıxmışdı. Skeletin təqribi uzunluğu (bud sümüyü–0.43 m * 4 =) 1.72 m idi. Skelet nisbətən yaxşı vəziyyətdə qalmışdır. Müxtəlif yönlü analizlər üçün skeletin sümükləri toplanıb saxlanılmaqdadır.

Tunc əşyalar. *Tuncdan saç sancağı fraqmenti* (tablo II, şəkil 1). Saç sancağı fraqmenti skeletin başının yanında olan qabların arasından tapılmışdır. Güclü korroziyaya uğramış sancağın bir tərəfinin yalnız qalıqları qalmışdır. Fraqmentin uzunluğu 7.39 sm, tunc milin qalınlığı 0.3 sm idi. Fraqmentin mühafizə edilmiş digər tərəfi yastılanmış formaya malikdir. Saç sancağının çəkisi təqribən 2 mq-dir.

Sırğalar (tablo II, şəkil 2). Skeletin sol çiyini nahiyyəsində iki sırğa aşkar edilmişdir. Sırğalardan birinin diametri 4.84 sm, onun düzəltdiyi tunc məftilin qalınlığı 0.35 sm. İkinci sırğanın diametri 4.7 sm, onun düzəltdiyi tunc məftilin qalınlığı 0.38 sm. Hər iki sırğanın çəkisi təqribən 9 q-dir.

Şəkil 1.

Şəkil 2.

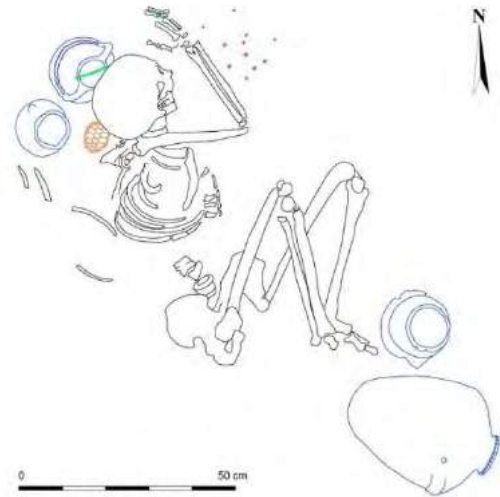

Şəkil 3.

Şəkil 4.

Tablo I.

Şəkil 5.

Sırğalar üzərində korroziya izləri güclü olduğundan imitasiya edilən qaş formasını müşahidə etmək mümkün deyildi.

Üzük (tablo II, şəkil 3). Skeletin baş nahiyyəsinin yanındakı sağ əlinin orta barmağında tunc üzük tapıldı. Üzük zamana görə korroziyaya uğrayaraq iki hissəyə bölünmüşdür. Üzüyün diametri 2,4 sm, onun hazırlandığı tunc məftilin qalınlığı 0.21 sm idi. Üzüyün çəkisi təqribən 2 mq-dır. Üzük üzərində korroziya izləri güclü olduğundan ehtimal edilən naxış formasını müşahidə etmək mümkün deyildi. Amma aydın idi ki bu, üzük üzərində qaşın imitasiyasıdır.

Muncuqlar. Əqiq (sarder, karneol) muncuqlar (tablo II, şəkil 4). Qəbirdən aşkar edilmiş muncuqları formasına görə, iki yerə ayırmaq olar: dairəvi (76 ədəd) və silindrik (2 ədəd) muncuqlar. Dairəvi muncuqları öz diametrlərinə görə 5 yerə bölmək olar: 1) Diametri 0.7–0.8 sm (11 ədəd); 2) 0.6–0.7 sm (19 ədəd); 3) 0.5–0.6 sm (17 ədəd); 4) 0.4–0.5 sm (26 ədəd); 5) 0.3–0.4 sm (3 ədəd).

Amma diametrdən asılı olmayaraq muncuqlar müxtəlif qalınlığa malikdirlər. Məsələn, 1-ci qrup muncuqların qalınlığı 0.36–0.675 sm arasındadır. İkinci qrup muncuqların qalınlığı 0.325–0.575 sm idi, 3-cü qrup üçün bu göstərici 0.25–0.475 sm, 4-cü qrup üçün 0.19–0.39 və nəhayət, 5-ci qrup üçün 0.175–0.2 sm idi.

İki ədəd qırmızı rəngli silindrik formalı əqiq muncuqlar skeletin sağ qolunun yanından aşkar edilib. Silindrik formalı əqiq muncuqların uzunluğu 0.55 və 0.585 sm-dir, ən iri yerdə qalınlığı 0.33 sm diametrə malikdirlər.

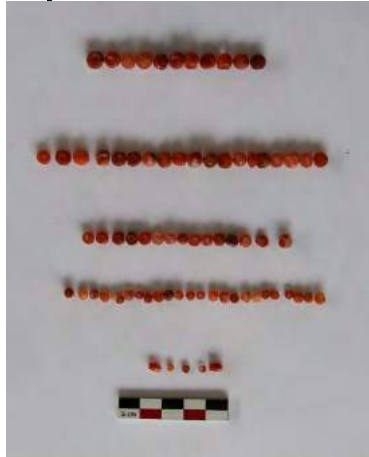
Şəkil 1.

Şəkil 2.

Şəkil 3.

Şəkil 4.

Şəkil 5.

Şəkil 6.

Tablo II.

Pastadan muncuq içlikləri (tablo II, şəkil 5). 19 ədəd pastadan muncuq içliyi. Onlardan ikisinin xarici ətrafı boyunca korroziyaya uğramış tunc qalıqları görünür. Pastaların diametri 0.18 sm, qalınlığı 0.08 sm-dir.

Xüsusi diqqət yetirmək lazımdır ki, diametri 0.7 sm aşağı olan əqiq muncuqlar və saxsı pastadan muncuq içlikləri əsasən skeletin qol nahiyyəsindən (tablo II, şəkil 6), diametri 0.7 sm-dən çox olan 11 ədəd muncuqlar isə, skeletin boyun və sinə nahiyyəsindən aşkar edilmişdi. Skeletin ayaq nahiyyələrində hər hansı bəzək əşyası tapılmamışdır.

Kiçik ölçülü heyvan qalıqları. Tədqiqatçıların ümumi rəyinə görə, tısbağa çanağı qalığı qəbirə təsadüfi düşməmişdir. Xocalı–Gədəbəy mədəniyyətinin qəbirlərində, konkret olaraq, Mingəçevir torpaq qəbirlərində qəbirə, xüsusilə də, meyitin baş hissəsində tısbağa çanağı, sümükləri aşkar edilirdi (Асланов Г.М., Вайдов Р.М., Ионе Г.И., s. 57–58, 62, 72, 102–103, 108–109).

Keramika. İki qulplu dopu (tablo III, şəkil 1,2). Skeletin başı altındakı iki qulplu qara cilalı dopunun hündürlüyü 13 sm, gövdəsi boyunca ən iri zolağın diametri 16,4 sm, ağzının diametri: içəridən 6,33 sm, dışarıdan 7,665 sm, oturacağın diametri–5,75 sm, qulpların altından qabın ən iri diametri boyunca iki zolaqlarda dalğavari asimmetrik ornamentlər vardır. Qabın altında yanıq izləri müşahidə olunub. Birbaşa analoq olmasa da təqribi oxşar elementlərə malik keramika Qarabağdakı 2 sayılı Axmaxı və 1 sayılı Ballıqaya kurqanından tapılmışdır (Гусейнова М.А., стр. 106, таблица X, рисунок 10, 15).

Şəkil 1.

Şəkil 2.

Şəkil 3.

Şəkil 4.

Şəkil 5.

Şəkil 6.

Şəkil 7.

Şəkil 8.

Şəkil 9.

Şəkil 10.

Şəkil 11.

Tablo III.

Balaca ölçülü küpə (tablo III, şəkil 3,4). Skeletin başı altında iki qulplu dopuya bitişik qara cilalı küpənin hündürlüyü–10,2 sm, ağzının diametri: içəridən 7.16 sm, dışarıdan 8.75 sm, oturacağıın diametri 4.5 sm-dir. Küpənin armudvari gövdəsinin ən böyük diametri 13 sm-dir. Küpə keyfiyyətsiz hazırlanıb, üzərində güclə sezilən, altdan yuxarıya doğru 45 dərəcəyə yaxın bucaq altında paralel zolaqların kəsişməsindən əmələ gələn asimmetrik romblardan ibarət naxışlar var. Simmetrik xəttlər boyunca 3 yapma qulpa malikdir. Gövdəsindən altına qədər yanıq izlər var.

Böyük ölçülü küpə (tablo III, şəkil 5,6). Skeletin ayaqlarının tuşunda, digər bir qab fraqmentinin üzərində

yerləşdirilmiş qara cilalı, kobud gildən hazırlanmış, qara rəngli küpənin hündürlüyü 9.74 sm, yastı gövdəsində ən böyük diametri 17.3 sm-ə bərabərdir. Ağzının diametri: içəridən 10.5 sm, dışarıdan 13.875 sm, oturacağının diametri 6.43 sm-dir. Saxsı məmulat qulpsuzdur, gövdəsindəki ən böyük diametr zolağı boyunca iri, kobud və asimmetrik "dırnaqvari" naxışlarla bəzədilib. Alt nahiyyəsində yanıq izləri var. Oxşar keramik məmulata Qazax rayonunun Sarıtəpə və Babadərviş məskənlərində rast gəlinib (Гусейнова М. А., стр. 122, таблица XXVI, рисунок 7).

Qab fragmenti (tablo III, şəkil 7,8). Böyük ölçülü küpənin altlığı rolunu oynamış küpə formalı qab fragmentinin rekonstruksiyada ağzının diametri içəridən 14.5 sm, dışarıdan 16 sm, ağzını əmələ gətirən divarın qalınlığı 1.5 sm, gövdəsinin ən böyük diametri 22 sm, hündürlüyü təqribən 17 sm olub. Üzərində naxışlar izlənilməyib. Qabın iki qulplu olmasını ehtimal etmək olar. Birbaşa analogiyalar olmasa da bəzi elementlərinə görə, Xaçbulaqda aşkar edilmiş daş qutu qəbirlərdən tapılan saxsı məlumatlarının bəzilərinə oxşardır (Гусейнова М. А., стр. 119, таблица XXIII рисунок 17).

Nehrə (tablo III, şəkil 9-11). Yaxşı cilalanmış, qara rəngli, yüksək keyfiyyətli gildən hazırlanmış və keyfiyyətli bişirilmiş nehrənin hündürlüyü 41,4 sm-dir. Ağzının dışarıdan diametri 11.64 sm, içəridən isə, 8.3 sm-dir. Çiyinlərinin yerləşdiyi nahiyyənin ən böyük diametri 31.2 sm-dir. Dib hissəsi yastıdır. Nehrənin dışarıya və aşağı istiqamətdə burulmuş yaxası üzərində diametr boyunca çərtmə naxış vardır.

Qulpunun qalınlığı 1.65 sm-dir. Qulpun yanında qıvcırmadan yaranan qazları buraxmaq üçün xüsusi dəşik qoyulmuşdur. Dəşiyin dışarıdan diametri 2.68 sm, iç diametri 1.7 sm-dir.

Dövrleşmə. Əsasən iki qulplu dopuya əsaslanaraq demək olar ki, 2015-ci ilin çöl-tədqiqat mövsümündə Göytəpədə aşkar edilmiş 1 saylı qəbir e.ə. XII–XI əsrlərə aiddir (Гусейнова М. А., стр. 23, стр. 106, таблица X, рисунок 10). Bu, 1 saylı qəbirin nisbi tarixidir.

1 saylı qəbirdəki skeletdən götürülmüş nümunənin Tokiodakı (Yaponiya) Sürətləndirici Mass-Spektrometrik Analizlər İnstitutunun (Institute of Accelerator Analysis/AMS) radiokarbon laboratoriyasında analizi (IAAA-161182) e.ə. X əsrin ortalarını (e.ə. 956–942-ci illər) göstərmişdir. Bu isə, 1 saylı qəbirin mütləq tarixidir (Cədvəl 1).

2 saylı torpaq qəbiri. Qəbir Göytəpə neolit məskəninin 3-cü tikili səviyyəsinin başlanğıcında 1AII kvadratin 12 saylı lokusunda həyatı sahədə aşkar edilib (tablo IV, şəkil 1,4).

Kəlləyə bitişik qabın ağzı üzərindən (1.22 m) və qəbirin ən dərin yerindən (skeletin çanaq sümüyünün qoyulduğu yer–1.395 m) təqribən 1.4 m dərinlikdə qazıldığını göstərir. Qəbir şimal-qərb–cənub-şərq istiqaməti üzrə idi. Məzarın uzunluğu 1.9 m, eni 0.60 m-dir. Qəbirdə skeletdən və onun kəlləsinə bitişik qoyulmuş qulplu balaca ölçülü qara cilalı bardaqdan ayrı bir artefakta rast gəlinmədi.

Nivelir ölçüləri:

(25 avqust 2015-ci il tarixi üçün $R (*) = 0.75$ m)

1) Kəlləyə bitişik qabın ağzı - $[R (*) 0.75–1.97=]$ 1.22 m

(27 avqust 2015-ci il tarixi üçün $R (*) = 0.75$ m) 1) Skeletin çanaq sümüyünün qoyulduğu yer $[R (*) 0.75–2.145=]$ 1.395 m

Başı şimal-qərbə, üzü şimal-şərqə olan skelet (tablo IV, şəkil 1-4) meyitin bel üstə, ayaqları biri digərinə paralel şəkildə yerləşdirilməsini göstərir. Skeletin qolları gövdə boyunca uzadılaraq əlləri çanaq nahiyyəsinə doğru yerləşdirilmişdir. Skeletin təqribi uzunluğu (bud sümüyü–0.43 m * 4=) 1.72 m idi. Ümumiyyətlə, skeletin kəlləsi yaxşı vəziyyətdə deyildi. Müxtəlif yönlü analizlər üçün skeletin sümükləri toplanıb saxlanılmaqdadır.

Kiçik ölçülü bardaq (tablo IV, şəkil 5,6). Skeletin başının arxa tərəfində gövdəsi kəlləyə istiqamədə əyilmiş qara rəngli kiçik bardağın üzəri cilalıdır, keyfiyyətli gildən düzəldilmişdir. Bardağın ümumi hündürlüyü 11 sm-dir. Oturacağının diametri 6.05 sm, ağzının diametri dışarıdan 8.45, içəridən 7.3 sm-dir. Ağzı hissəsinin divarının qalınlığı $(8.45–7.3=)$ 0.75 sm-dir. Bardağın gövdəsi armudvari olsa da, boğaz nahiyyəsi enlidir. Boğaz nahiyyəsi boyunca 9 qabarıq və eyni sayda batıq və biri digərinə paralel zolaqlar qoyulmuşdur.

Bardağın təqribən ortasından, qabın ən böyük diametri boyunca (11,3 sm), qulpun aşağı sərhədindən içəriyə doğru şırım formasında basma zolaq qoyulmuşdur.

Bardağın gövdəsinin ən böyük diametri boyunca batıq zolaq, forma və boğaz nahiyyəsindəki paralel zolaq ornamentlərinə görə, Daşkəsən 1-6 saylı və Xaçbulaq daş qutu qəbirlərindən, Qazax rayonunun Sarıtəpə və Babadərviş tunc dövrü məskənlərindən, Mingəçevir nekropolunun 46 (III kvad.), 132 (X kvad.), 11 (EK-V kvad.), 38 (101 kvad.), 74 (EK-VA kvad.) qrup qəbirlərində və 2 saylı kurqanın 12 saylı sallama qəbirində tapılmış saxsı məmulatların müxtəlif elementləri ilə oxşarlıq təşkil edir (Гусейнова М. А., стр. 105, таблица IX рисунок 6, 10; стр. 119, таблица XXIII рисунок 9 – 10, стр. 122, таблица XXVI, рисунок 13; Асланов Г.М., Ваидов Р.М., Ионе Г.И., s. 159, 164, 166, 170, 171, 179, таблица XXV, 8). Lakin 2 saylı qəbirin nisbi dövrünün təyin edilməsi çətinlik doğurmuşdur.

Amma qəbirin mütləq tarixlənməsi onu e.ə. XI–X əsrlərə aid edib. 2 saylı qəbirdəki skeletdən götürülmüş nümunənin Tokiodakı (Yaponiya) Sürətləndirici Mass-Spektrometrik Analizlər İnstitutunun (Institute of Accelerator Analysis/AMS) radiokarbon laboratoriyasında analizi (IAAA-161183) e.ə.1056–911-ci illəri göstərmişdir (Cədvəl 1).

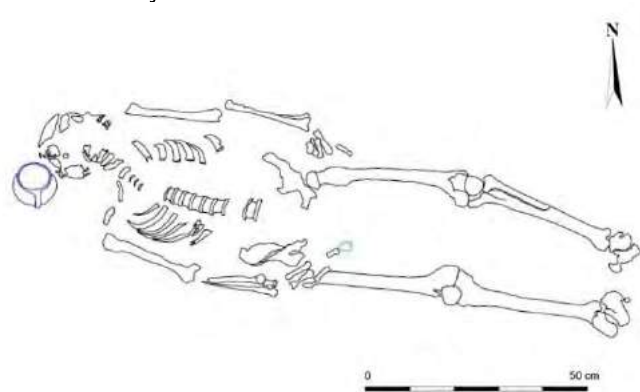
Şəkil 1.

Şəkil 2.

Şəkil 3.

Şəkil 4.

Şəkil 5.

Şəkil 6.

Tablo IV.

Cədvəl 1

Sample no.	Laboratory ID	BP	$\delta^{13}C$	IntCal13 (2SD)
Burial No. 1	IAAA-161182	2,872 ± 24 BP	-17.95 ± 0.36 ‰	1122calBC - 974calBC (93.4%) 956calBC - 942calBC (2.0%)
Burial No. 2	IAAA-161183	2,833 ± 25 BP	-17.11 ± 0.39 ‰	1056calBC - 911calBC (95.4%)

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Асланов Г.М., Ваидов Р.М., Ионе Г.И. Древний Мингечаур (эпоха энеолита и бронзы), Баку: АН АЗССР, 1959, 190 с.
2. Гусейнова М. А. Керамика восточного Закавказья эпохи поздней бронзы и раннего железа (XIV – IX вв. до н.э.), Баку: Элм, 1989. 128 с.

Ф.Э.Гулиев, П.П.Гасимов, В.А.Алекберов,
Ш.А.Салимбеков, Я.В.Мамедов

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ДРЕВНЕГО
ПОСЕЛЕНИЯ ГЕЙТЕПЕ

РЕЗЮМЕ

Начиная с 2008 г. археологические раскопки в Товузском районе включают комплекс поэтапных совместных исследований азербайджанских, японских и французских археологов. В 2014-м г. завершились полевые исследования таких древних поселений как Гаджи Алемханлы и Ментеш, в 2015 и 2016 гг. были продолжены археологические исследования неолитического поселения Гейтепе. Раскопки проводились на новых участках ранее исследованных квадратов 1А (1А1-1А2) и 4В.

Археологические исследования неолитического памятника Гейтепе, отражающего все атрибуты неолита Южного Кавказа и расширившие знания об археологической культуре Шомутепе, продолжаются на протяжении 9 лет. Памятник, состоящий из культурного слоя мощностью в 11 м и, включающий 14 строительных горизонтов, где в течении 350–400 лет продолжалась жизнь, дает возможность для глубокого изучения уклада жизни в этих хронологических рамках, а также освещает в широком контексте проблемы неолитического периода на территории Азербайджана и Южного Кавказа в целом.

Археологическими исследованиями 2015 г. в верхних слоях поселения Гейтепе обнаружены грунтовые погребения позднебронзового периода. Погребение №1 было расположено в начале 4-ого строительного горизонта в 11-ом локусе квадрата 1А1.

Образец скелета из погребения №1 радиоуглеродной лабораторией Токийского Института Ускорительной масс-спектрометрии (Institute of Accelerator Analysis/AMS) датирован серединой X вв. до н.э. (956–942 гг. до н.э. / IAAA-161182).

Второе погребение было расположено в начале 3-го строительного горизонта в 12-ом локусе квадрата 1А11, на территории «двора» древнего жилища. Образец скелета из погребения № 2 в радиоуглеродной лаборатории Токийского Института Ускорительной масс-спектрометрии (Institute of Accelerator Analysis/AMS) датирован XI–X вв. до н.э. (1056–911 гг. до н.э. / IAAA-161183). Исследования показывают, что холм, где находится неолитическое поселение Гейтепе, в период поздней бронзы (XII–X вв. до н.э.) носителями Ходжалы–Гедабекской культуры использовалось как место захоронения.

F.E.Guliyev, P.P.Gasimov, V.A.Alakbarov,
S.A.Salimbayov, Y.V.Mammadov

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT GÖYTƏPƏ ANCIENT
SETTLEMENT

SUMMARY

Archaeological excavations around Tovuz region starting since 2008, comprehensively, consisted of several stages over a particular scientific problems and reflect the joint researches of he Azerbaijani, Japanese and French archaeologists.

Field researches were completed at Hacı Elamxanlı and Mentesh ancient settlements in 2014 and archaeological excavations were continued at Göytəpə ancient settlement. Excavation works were followed at 1A (1A1-1A2) and 4B squares which the initial excavations carried out in previous years.

Archaeological investigations proceeded for 9 years at Göytəpə neolithic settlement that reflects all attributes of neolithic period of Southern Caucasus.

The continuation of the life 350–400 years at the site with 11 meters of the cultural layer and 14 building horizons enables us to examine the lifestyle deeply during this period and elucidate neolithic problems of Azerbaijan and as a whole South Caucasus in a broader context.

During the 2015 year's field researches, ground burials due to Bronze Age have been found on the top layer of Göytəpə Neolithic settlement. One of the burials was revealed at the beginning of the 4th building level of Göytəpə, at the courtyard of №11 locus of square 1A1.

The analysis of the sample taken from the skeleton №1 at the radiocarbon laboratory of the Institute of Accelerator Analysis/AMS in Tokio (Japan) yielded a calibrated date of the half of the X century BC (956–942 BC). This is the absolute date of burial №1.

The second burial was found at the beginning of the 3rd building level of Göytəpə, at the courtyard of №12 locus of square 1A11.

The analysis of the sample taken from the skeleton №2 at the radiocarbon laboratory of the Institute of Accelerator Analysis/AMS in Tokio (Japan) showed that the burial dates back to the years 1056–911 BC.

As shown here, both two ground burials' owners due to the Last Bronze Age used the top layer of Göytəpə Neolithic settlement to bury their dead ones during XII–X centuries BC.

MÜNDƏRİCAT

AZƏRBAYCANDA 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLÖJİ TƏDQİQATLAR	10
M.N.Rəhimova	

QƏDİM DAŞ DÖVRÜ

PALEOLİT ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASININ 2015-ci ildə APARDIĞI ÇÖL-TƏDQİQAT İŞLƏRİNİN İLKİN NƏTİCƏLƏRİ.....	26
Ə.Q.Cəfərov, C.S.İsmayılov, A.Ə.Cəfərova, F.V.Yaqubov, Ü.M.Həsənova	

QARACA PALEOLİT ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASININ 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI TƏDQİQATLARIN NƏTİCƏLƏRİ	33
A.Ə.Zeynalov, S.A.Kulakov, İ.A.İdrisov, P.Q.Babai, T.V.Babayeva, M.M.Hüseynova, S.F.Fərmanlı, A.F.Bağirova	

PALEOLİT ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASI QAX-ZAQATALA DƏSTƏSİNİN 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI ÇÖL-TƏDQİQATININ NƏTİCƏLƏRİ	40
M.M.Mənsurov, F.M.Muradova, İ.A.Hacıyev	

NEOLİT VƏ ENEOLİT DÖVRLƏRİ

МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ И НАУЧНОГО ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ГОБУСТАН	48
M.H.Фараджева	

GÖYTƏPƏ QƏDİM YAŞAYIŞ YERİNDƏ ARXEOLÖJİ TƏDQİQATLAR.....	62
F.E.Quliyev, P.P.Qasimov, V.Ə.Ələkbərov, Ş.A.Səlimbəyov, Y.V.Məmmədov	

QALAYERİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ TƏDQİQATLAR	76
N.Ə.Müseibli, A.M.Ağalarzadə, G.K.Axundova, A.A.Qasimov	

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ 2015-2016 гг. «МУГАНСКОЙ НЕОЛИТ-ЭНЕОЛИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ»	81
T.İ.Axundov, B.A.Maxmudova, A.M.Gasanova, Г.Х.Рамазанлы, A.A.Рахманов	

"QARABAĞ NEOLİT-ENEOLİT EKSPEDİSİYASI" NIN 2015-2016-cı illərdə QARABAĞ DÜZƏNLİYİNDƏ APARDIĞI ARXEOLoji TƏDQİQAT İŞLƏRİ	87
X.İ.Alməmmədov, N.V.Quluzadə	

BABƏK VƏ CULFA RAYONLARI ƏRAZİSİNDƏ 2015-ci ildə APARILMIŞ ARXEOLoji QAZINTI İŞLƏRİ	96
A.Q.Seyidov (UNEC)	

TUNC VƏ DƏMİR DÖVRLƏRİ

İLK TUNC DÖVRÜ QARAÇAY NEKROPOLUNDA ARXEOLoji TƏDQİQATLAR	100
N.Ə.Müseyyibli, A.M.Ağalarzadə, G.K.Axundova, A.A.Qasimov	

"MAXTA ARXEOLoji EKSPEDİSİYASI" NIN 2015-ci il TƏDQİQATLARI	105
S.H.Aşurov, S.A.Hüseynova, F.A.Əliyeva	

РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАСКОПОК 2015–2016 годов НА ПОСЕЛЕНИИ МОЛЛАБУРХАНТЕПЕ	112
Д.Л.Мусаев	

"QARABAĞ ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ 2015-2016-cı illərdəki ARAŞDIRMALARI	117
H.F.Cəfərov, D.H.Cəfərova, C.V.Həsənova (UNEC)	

"ŞABRAN ARXEOLoji EKSPEDİSİYASI" NIN 2016-cı il TƏDQİQATLARI	129
S.H.Aşurov, S.A.Hüseynova, F.A.Əliyeva T.V.Babayeva, İ.A.Nəhmətova, N.V.Məmmədova, A.Q.Abdullayeva	

UZUN RƏMƏ VƏ ZƏYLİK QƏBİR ABİDƏLƏRİNDƏ APARILAN ARXEOLoji TƏDQİQATLAR (2015-2016-cı illər)	135
B.M.Cəlilov, N.Ə.Axundova, T.Ə.Mirzoyeva	

NAFTALAN-GORANBOY ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI ARXEOLoji TƏDQİQATLAR HAQQINDA	145
M.M.Hüseynov	

ŞAHTAXTI ARXEOLoji ABİDƏLƏR KOMPLEKSİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLoji TƏDQİQATLAR	151
Q.H.Ağayev, C.Ə.Novruzov, Ş.V.Həsənov, E.S.Musayev	

2015-2016-cı illərdə PLOVDAĞ ARXEOLoji ABİDƏLƏR KOMPLEKSİNDƏ TƏDQİQATLAR	155
B.İ.İbrahimli, Q.İ.Qədirzadə, F.Y.Səfərli, T.F.Xəlilov, C.F.İbrahimova, L.N.Həsənova	

2015-2016-cı illərdə GƏDƏBƏY ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ GƏDƏBƏY RAYONUNDA APARDIĞI ARXEOLoji TƏDQİQATLARIN YEKUNLARINA DAİR.....	170
T.N.Göyüşova	

TƏRTƏR RAYONU ƏRAZİSİNDƏ 2016-cı ildə APARILMIŞ ARXEOLoji QAZINTI VƏ TƏDQİQAT İŞLƏRİ	177
A.Q.Seyidov (UNEC)	

ŞƏKİ-QAX-OĞUZ ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI TƏDQİQATLARIN NƏTİCƏLƏRİ	181
N.M.Muxtarov, İ.N.Bədəlova, B.Ə.Məmmədova	

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ 2015-2016 годах В ХЫНАЛЫГЕ.....	188
И.Н.Алиев, Г.Ш.Агаев, Дж.И.Алиев	

ANTİK DÖVRÜ VƏ İLK ORTA ƏSRLƏR

QƏBƏLƏ ARXEOLoji EKSPEDİSİYASI ANTİK QƏBƏLƏ DƏSTƏSİNİN ÇÖL-TƏDQİQAT İŞLƏRİ HAQQINDA	194
İ.A.Babayev, İ.M.Nəcəfova, Ü.R.Heydərova, L.X.Mustafayev	

QƏBƏLƏ ANTİK VƏ İLK ORTA ƏSRLƏR DÖVRÜ ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ 2015 və 2016-cı il QAZINTILARININ NƏTİCƏLƏRİ	204
C.T.Eminli, E.Ə.İskəndərov, T.T.Hüseynova	

2015-2016-cı illərdə MEYDANTƏPƏ YAŞAYIŞ YERİNDƏ ARXEOLoji TƏDQİQATLAR	215
Ə.H.Bədəlov	

SALYAN ARXEOLoji EKSPEDİSİYASININ 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI ARXEOLoji TƏDQİQATLAR	221
Ə.H.Babayev, A.M.Məmmədov, H.A.Məmmədzadə	

MİL-QARABAĞ EKSPEDİSİYASI QALATƏPƏ DƏSTƏSİNİN 2015-2016-cı illərdə APARDIĞI ÇÖL TƏDQİQATLARI	225
T.R.Əliyev, F.İ.Babayev, G.İ.Əliyeva, V.T.Əliyev	

BƏRDƏDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLoji QAZINTI VƏ ÇÖL-TƏDQİQAT İŞLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİ	234
A.M.Məmmədov, Ə.H.Babayev, T.V.Əliyev, M.İ.Rəcəbov, S.A.Quliyeva, H.A.Məmmədzadə	

DƏLMƏ QALASI ƏTRAFINDA ARXEOLoji QAZINTILAR	246
B.İ.İbrahimli, F.Y.Səfərli, Q.İ.Qədirzadə, C.F.İbrahimova, L.N.Həsənova	

MİL-QARABAĞ ARXEOLOJİ EKSPEDİSİYASI NƏRGİZTƏPƏ DƏSTƏSİNİN 2015-ci il TƏDQİQATLARI	250
T.R.Əliyev, V.T.Əliyev	

2016-cı ildə ŞAMAXI RAYONUNDA APARILAN ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	255
A.A.Quliyev, F.R.Hüseynov, İ.N.Əliyev, S.A.Hüseynov, T.Ə.Quliyev, S.S.Vəkilova, E.N.Həsənov, G.Ə.Quliyeva, V.P.Həsənov	

ORTA ƏSRLƏR DÖVRÜ

ŞƏMKİR ŞƏHƏR YERİNDƏ APARILAN ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	262
T.M.Dostiyev, R.Y.Bəşirov, N.N.Hüseynli, R.H.Mirzəyev	

XARABA GİLƏN ORTA ƏSRLƏR ŞƏHƏR YERİNİN I MƏHƏLLƏSİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	275
B.İ.İbrahimli, F.Y.Səfərli, T.F.Xəlilov, C.F.İbrahimova	

QƏBƏLƏ ARXEOLOJİ EKSPEDİSİYASININ ORTA ƏSRLƏR DƏSTƏSİNİN 2016-cı ildə APARDIĞI ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	282
Q.C.Cəbiyev., E.İ.Abbasova., Ə.H.Qasımsadə	

QUBA, ŞABRAN VƏ XAÇMAZ RAYONLARINDA TƏDQİQATLAR.....	291
M.C.Xəlilov, E.B.Cəfərova	

2015-2016-cı illərdə GÜLÜSTAN QALASINDA APARILAN ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	298
A.A.Quliyev, F.R.Hüseynov, S.A. Hüseynov, T.Ə.Quliyev, S.S.Vəkilova, E.N.Həsənov, G.Ə.Quliyeva	

2016-cı ildə BAKI XANLARININ SARAY KOMPLEKSİ ƏRAZİSİNDƏ AŞKAR OLUNAN HAMAMDA APARILMIŞ ARXEOLOJİ QAZINTILAR HAQQINDA.....	304
İ.N.Əliyev, K.F.İbrahimov, E.M.Axundov	

AĞSU ARXEOLOJİ EKSPEDİSİYASININ 2015-ci ildə APARDIĞI ARXEOLOJİ TƏDQİQATIN NƏTİCƏLƏRİ	310
Q.C.Cəbiyev, E.İ.Abbasova, F.S.Xəlilli	

YENİ TİKİNTİ SAHƏLƏRİNDƏ ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR

2015-2016-cı illərdə YENİ TİKİNTİ SAHƏLƏRİNDƏ APARILMIŞ ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	318
Q.O.Qoşqarlı, Ş.N.Nəcəfov, V.A.Əsədov, A.M.Ağalarzadə, D.A.Kiriçenko, C.İ.Əliyev, F.S.Fərmanov, Ə.İ.Əbdürəhmanov	

ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT

2015-2016-cı illərdə İSMAYILLI RAYONUNDA APARILMIŞ ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT İŞLƏRİ.....	332
Q.O.Qoşqarlı, T.V.Babayeva, T.D.Babayev, G.R.Əhmədova	
QAZAX VƏ AĞSTAF RAYONLARI ƏRAZİSİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT İŞLƏRİNİN YEKUNLARI	336
Ş.N.Nəcəfov	
AZƏRBAYCANIN ŞİMAL-QƏRB BÖLGƏSİNDƏ 2015-2016-cı illərdə ARXEOLOJİ TƏDQİQATLARIN NƏTİCƏLƏRİ	344
A.M.Məmmədov, İ.M.Quliyeva, S.A.Quliyeva, H.A.Məmmədzadə	
CƏNUB-ŞƏRQİ AZƏRBAYCANDA ARXEOLOJİ TƏDQİQATLAR	351
A.İ.Ələkbərov, A.M.Mirabdullayev, Ş.R.Əhmədova, Ş.R.Ağayeva	
2015-Cİ İLDƏ ŞABRAN RAYONU ƏRAZİSİNDƏ APARILAN ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT İŞLƏRİ HAQQINDA	365
S.H.Aşurov, N.Ə.Alışov, F.A.Əliyeva, S.A.Hüseynova, T.V.Babayeva	
GƏNCƏ ŞƏHƏRİ VƏ ƏTRAF ƏRAZİLƏRDƏ ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT	373
F.E.Quliyev, X.İ.Alməmmədov, B.M.Cəlilov, M.M.Hüseynov, P.P.Qasimov, V.A.Ələkbərov, Ş.A.Səlimbəyov	
OĞUZ RAYONU ƏRAZİSİNDƏ 2015-2016-cı illərdə ARXEOLOJİ TƏDQİQAT İŞLƏRİNİN NƏTİCƏLƏRİ	379
T.V.Əliyev, H.A.Məmmədzadə, N.İ.Mustafayeva, A.X.Həsənova	
QAFQAZ ALBANİYASININ XRİSTİAN ABİDƏLƏRİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILMIŞ ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT İŞLƏRİ	392
N.Ə.Alışov	
2016-cı il BEYLƏQAN RAYONU ƏRAZİSİNDƏ ARXEOLOJİ KƏŞFİYYAT İŞLƏRİ	400
M.M.Mustafayev	

ETNOQRAFİK TƏDQİQATLAR

QAZAX VƏ AĞSTAF BÖLGƏSİNƏ 2015-2016-cı illərdə ETNOQRAFİK SƏFƏRLƏRİN HESABATI	406
T.Ə.Bünyadov, Ş.T.Bünyadova, B.F.Əliyev, S.M.Ağamaliyeva, İ.G.Məmmədova, İ.B.Umudlu	

2015-2016-cı illərdə ETNOQRAFİK EKSPEDİSİYANIN HESABATI	413
T.A.Babayev, Ə.T.Əliyev, T.S.Şahbazov, H.Ə.Zahidova, T.N.Quluzadə, B.T.Əmənova	

BEYNƏLXALQ EKSPEDİSİYALAR

DAMCILİ MAĞARASINDA ARXEOLÖJİ QAZINTILARIN BƏRPASI	420
A.Ə.Zeynalov, Y.Nishiyaki, M.M.Mansurov, H.Nakata, K.Şimoqama, Ç.Akaşi, S.Arav, Y.Hayakawa, M.Ebina, Y.V.Məmmədov, Ş.A.Səlimbəyov, P.Q.Babai, L.A.Zeynalova	

PREHISTORIC SURVEY AT AVEY MOUNTAIN A WORKING REPORT OF THE 2015 SEASON	427
Y.Nishiaki, M.Mursagulov, M.Musaguliyev, P.P.Gasimov, Y.V.Mammadov, Sh.A.Salimbeyov, H.Nakata, K.Shimogama	

KÜLTƏPƏ YAŞAYIŞ YERİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILAN ARXEOLÖJİ ARAŞDIRMALAR.....	435
V.Baxşəliyev, C.Marro, R.Berthon, Z.Quliyeva, S.Sarıaltun	

QIZQALASI YAŞAYIŞ YERİNDƏ 2015-2016-cı illərdə APARILAN ARXEOLÖJİ ARAŞDIRMALAR.....	457
V.Baxşəliyev, L.Rıstvet, H.Gopnik, J.Swerida, S.Nugent	

ANTİK DÖVR ÜZRƏ LERİK ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASININ AZƏRBAYCAN-ABŞ BİRGƏ TƏDQİQATLARININ İLKİN NƏTİCƏLƏRİ (2016-cı il)	471
C.T.Eminli, L.Fabian, E.Ə.İskəndərov, S.Fişman, S.Nuget, T.T.Hüseynova, H.Lau	

BEYNƏLXALQ AZƏRBAYCAN-ALMANİYA ŞƏMKİR-QARACƏMİRLİ ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASININ ÇÖL-TƏDQİQAT İŞLƏRİ HAQQINDA	478
I.A.Babayev, F.Knauss, K.Kaniuth, Y.Fassbinder K.Kaniuth, M.Gruber, L.X.Mustafayev, Ü.R.Heydərova, F.İ.Babayev	

Qeyd üçün

AZƏRBAYCANDA ARXEOLoji TƏDQİQATLAR – 2015-2016

Bakı, 2017

AF PoligrAF mətbəəsində çap olunmuşdur

Mətbəənin direktoru - F.R.Hüseynov

Texniki redaktor - A.Q.Rəsulov

Dizayn - K.C.Fərhadova

Yığılmağa verilmişdir: 25.04.2017

Çapa imzalanmışdır: 20.09.2017

Qarnitura: Tahoma

Formatı 64x92 ¹/₈

Həcmi 31 ç.v.

Tirajı 1000